

6. Більшість готелів середнього класу не відповідають світовим стандартам.
7. Існує тенденція до збільшення заповнення номерного фонду у готелях, що пропонують кращу якість обслуговування.
8. Збільшується пропозиція розміщення в секторі міні готелів.

Діяльність по просуванню Києва як туристичної дестинації, що проводять учасники туристичного ринку, починає давати результати і одночасно посилює проблему браку місць для розміщення туристів, число яких збільшується, та розвитку необхідної інфраструктури їх обслуговування.

Література

1. Дурович А.П., Копанев А.С. Маркетинг в туризме: Учеб. пособие. — Минск: Экономпресс, 1998. — 400 с.
2. Ільченко В., Олійник О. Не поспішають інвестори в готельний бізнес // Урядовий кур'єр.- 1997.- № 38-39.- С 9.
3. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности: Можирания.- К.: Либра, 1996.-343 с.
4. Правила користування готелями та надання готельних послуг в Україні: Наказ Державного комітету України по житлово-комунальному господарству та Державного комітету України по туризму № 77/44 від 10.09.1996 р. // Галицькі контракти.- 1997.-№ 5.- С 48-50.
5. Сапрунова В.Б. Туризм: еволюція, структура, маркетинг. — М.: Ось-89, 1997. -160 с.
6. Семенов В.С., Каминский И.М., Попова Н.А. Гостиничное хозяйство.- М.: Экономика, 1985- 343 с.
7. Смак Г., Дорошенко Н. Готельний бізнес у столиці: холодно, тепліше, ще тепліше... // Галицькі контракти.- 1997.- № 10.- С. 34-35.
8. Техника обслуживания и культура работы в гостиницах: Учеб. пособие / В.С. Бугаенко, И.М. Каминский, В.В. Никольшин и др. — К.: Вища школа, 1977. -256 с.
9. Фелингер А.Ф. Статистические алгоритмы в социологических исследованиях / Отв. ред. В.И. Бойко, Б.С. Елепов.- Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1985.-208 с.

УДК 330.131.7

ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ, ЙОГО ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ

Кандидат технічних наук Боровик Н.А.,
Тимчук М.М.

В статті досліджено історичні витoki поняття ризику, основні передумови його виникнення. Розглянуто основні варіанти визначення сутності ризику, а також його позитивні та негативні сторони, що виникають в процесі планування діяльності підприємств.

The article explored the historical origins of the concept of risk, the basic prerequisites for its occurrence. The main options for determining the nature of risk, as well as its positive and negative aspects that arise in planning activity.

Постановка проблеми. В системі стратегічного планування діяльність підприємств завжди пов'язана з більшим чи меншим рівнем невизначеності, тобто завжди підлягає впливу різних економічних ризиків. Найбільш важливі рішення, що приймає керівник підприємства, визначаються тим, який рівень економічних ризиків прийнятний для підприємства, як можна знизити дію ризиків, можливі втрати, неприпустимі для підприємства. Ймовірний характер економічних рішень, що приймаються в умовах ризикових ринкових відносин, може бути виявлений лише за допомогою детального аналізу ризиків та їх впливу на діяльність підприємства. У кожній ситуації, що пов'язана з ризиком, виникають питання: що означає виправданий (допустимий) ризик, де проходить межа, що відділяє допустимий ризик від нерозумного? Тобто завжди в господарській діяльності треба вміти виявити ті етапи діяльності, де виникають ризики, проаналізувати причини їх появи. Але й цього недостатньо. Важливо не тільки знати про існування економічного ризику, а й оцінити його ступінь, ймовірність того, що певна подія дійсно відбудеться, а тоді вже — як це вплине на ситуацію, і як звести до мінімуму його негативні наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика різноманітність думок з приводу визначення, сутності і природи ризику. Це насамперед пов'язано з багатоаспектністю цього явища, а також недостатнім використанням в реальній діяльності та ігноруванням в існуючому законодавстві.

Серед теоретиків, що внесли реальний вклад до розвитку теорії ризиків, можна виділити таких учених, як Дж.М. Кейнс, А. Маршалл, О. Моргенштейн, Ф. Найт, Дж. Нейман, Б.А. Райзберг, В.В. Черкасов, С. Жізнін, В. Абчук, Ю. Осипов, А. П Альгин і інших.

Одним з перших проблеми виникнення економічних ризиків були розглянуті А. Маршаллом, і саме його праці поклали початок неокласичної теорії ризиків [2]. Дж.М. Кейнс ввів в науку поняття «схильність до ризику», характеризуючи інвестиційні і підприємницькі ризики [3].

У працях О. Моргенштейна і Дж. Неймана також були розроблені питання теорії ризику, що відображають взаємозв'язок понять «невизначеність» і «ризик» [4].

Ученими А.П. Альгиним, Б.А. Райзбергом були розроблені проблеми сприйняття ризику як складного соціально-економічного явища, якому властиві безліч суперечливих засад [5].

Метою роботи є дослідження історичних витоків ризику, аналіз причин, що його породжують, деталізація варіантності визначення «ризик», виявлення позитивних та негативних сторін ризику.

Основна частина. Функціонування національної економічної системи характеризується невизначеністю поведінки як суб'єктів підприємництва, так і інших її елементів. Тому не враховуючи невизначеність, неможливо правильно не тільки описати реальний суб'єкт господарювання, його властивості, поведінку в певних умовах, а й ефективно управляти ним. Категорії «невизначеність» і «ризик» є невід'ємними складовими умов підприємницької діяльності та знаходяться в основі множини складних і важливих економічних явищ (виробників, споживачів) й суспільства в цілому.

Своїй появі в лексиконі людства термін «ризик» зобов'язаний мореплавцям, які цим словом називали підводну морську скелю або риф. В часи, коли не існувало сучасного обладнання, що зорієнтувало б у просторі, мореплавання було вкрай небезпечною справою. Однією з найбільших загроз для моряків були підводні скелі, оскільки потрапляння неминуче призводило до катастрофи корабля та його команди. Отже, вже із самого початку змістовне значення цього терміна відповідає нашому сьогоdnішньому інтуїтивному розумінню ризику, тому воно є звичним в буденній мові. Його ми застосовуємо щоденно у різних життєвих ситуаціях та по відношенню до найрізноманітніших явищ [6].

У фахових джерелах досить часто зустрічаються різноманітні варіанти визначення ризику. Проте всі вони зводяться до кількох варіантів, що тлумачать дане поняття з різних сторін.

Ризик — це ймовірність загрози, втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності [1].

Ризик — це економічна категорія в діяльності суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням невизначеності, конфліктності оцінювання, управління, неминучого вибору. Він має діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру [7].

Ризик — це властивість системи під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів переходити зі стану нормального функціонування, який забезпечує досягнення системою її цілей, до стану відмови [8].

Якщо розглядати поняття «ризик» через призму системи планування, то дане поняття набуватиме такого змісту:

ризик — це економічне явище, що характеризує ступінь відхилення планових та фактичних показників діяльності підприємства, які могли бути спрогнозованими під час планування з певним рівнем ймовірності. Відхилення можуть бути як позитивними, так і негативними для виробничо-господарської діяльності підприємств. На підставі наведеного визначення можна говорити про існування ризику планування діяльності підприємства як одного з різновидів економічного ризику.

Для кращого розуміння суті ризику необхідно розглянути передумови його появи. Досвід свідчить, що основними причинами виникнення ризиків є:

- 1) спонтанність, непередбачуваність природних процесів і явищ, стихійні лиха. Природні явища, особливо стихійні лиха, до цих пір є одним з чинників, що впливають на соціально-економічні процеси в суспільстві. Звичайно, для різних країн і регіонів цей вплив різний.
- 2) випадковість соціальних процесів, коли в схожих умовах одна й та сама подія відбувається неоднаково в результаті значної кількості різноманітних соціально-економічних і технологічних процесів. Імовірні-

сна сутність багатьох соціально-економічних процесів, національні, релігійні і навіть расові відмінності є причиною того, що подібні зовнішні умови приводять до різних проявів суспільного життя.

3) наявність протиборчих тенденцій, зіткнення інтересів. Це військові дії, міжнаціональні конфлікти, зіткнення суперечливих інтересів в ринкових умовах. Механізм розвитку ринку — конкуренція передбачає із самого початку протиборство різних товаровиробників.

4) імовірнісний характер науково-технічного прогресу. Загальний напрям розвитку науки і техніки, особливо на найближчий період, може бути передбачений з відомою точністю. Проте заздалегідь визначити конкретні наслідки тих або інших наукових відкриттів, технічних винаходів практично неможливо.

5) обмеженість, матеріальних, фінансових, трудових і інших ресурсів в процесі прийняття і реалізації рішень; неможливість однозначного пізнання об'єкту в існуючих умовах і методах наукового пізнання; обмеженість свідомої діяльності людини, існуючі відмінності в соціально-психологічних установках, оцінках, поведінці.

Проте, вітчизняні науковці Шегда А.В., Голованенко М.В., В.В. Вітлінський та інші, визначають передумовами виникнення ризику наступне [6]:

1) невизначеність — фундаментальна характеристика недостатньої забезпеченості процесу прийняття економічних рішень знаннями стосовно певної проблемної ситуації. Поява невизначеності пояснюється різноманітними причинами, зокрема [9]:

— не детермінованість процесів, які відбуваються в суспільстві загалом і в діяльності підприємств зокрема;

— відсутність вичерпної інформації при організації та плануванні діяльності економічного суб'єкта або некоректний її аналіз та інтерпретація;

— вплив суб'єктивних чинників на результати аналізу;

2) конфліктність — особлива форма міжособистісних стосунків, що є предметом вивчення психології, економіки та філософії. Передумовами виникнення конфлікту вважається:

— наявність несумісних позицій суб'єктів взаємовідносин;

— усвідомлення наявності суперечностей суб'єктами взаємовідносин;

— наявність певного поштовху для концентрації суперечностей до критичного рівня;

3) альтернативність — це властивість економічного ризику, що висуває, як необхідну умову, потребу в оцінюванні, управлінні чи виборі з кількох найбільш вигідних стратегій. Без альтернативи немає ризику.

У ході планування ризик може мати як позитивне, так і негативне значення. До негативного впливу (ролі) ризику у плануванні можна зарахувати:

1) необхідність залучення додаткових ресурсів (фінансових, трудових, інформаційних, матеріальних, енергетичних тощо);

2) демотиватор діяльності працівників, не схильних до ризику, які залучені до планування діяльності підприємств;

3) відсутність можливості сформулювати ефективні плани оптимізації виробничо-господарського процесу у довгостроковій перспективі;

4) необхідність формування альтернатив, що потребує додаткових витрат;

5) ймовірність виникнення конфліктів під час планування;

6) важкість формування планових норм та стандартів;

7) загроза психологічній стабільності та сумісності колективу, залученого до планування;

8) причина відхилень фактичних результатів від планових цілей.

Водночас ризик позитивно впливає на розвиток підприємства та системи планування, а саме:

1) ризик є основною причиною існування функції планування. Якщо не було б ризику, то не виникало б необхідності прогнозувати та планувати діяльність підприємства;

2) мотиваційний фактор для працівників, схильних до ризику, які залучені до планового процесу;

- 3) причина розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства через планування та формування проектів;
- 4) фактор розвитку творчого, креативного мислення та використання інтуїтивних підходів;
- 5) причина розроблення гнучких, адаптивних, координаційних, інтеграційних, системних та глобальних планів;
- 6) причина неперервного навчання персоналу, оскільки минулий досвід не завжди є актуальним;
- 7) ризик дає змогу отримати додаткові результати на етапі реалізації планів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Розвиток світової економіки супроводжується виникненням нових причинно-наслідкових зв'язків, які формують і визначають сучасні умови функціонування об'єктів господарювання.

Оперативність, адекватність, гнучкість, швидкість у прийнятті управлінських рішень — це властивості, необхідні сучасній системі управління будь-якої організації, якщо вона прагне досягти успіху у жорсткій конкурентній боротьбі за ресурси та споживача. Варто також враховувати такі категорії, як інформативність і комунікативність, невизначеність і ризик.

Особливого значення набуває вплив економічного ризику на системи управління загалом, їхні окремі елементи, а також на взаємозв'язки між ними. Не ставлячи під сумнів необхідність управління економічним ризиком з метою уникнення та обмеження негативних наслідків чи використання наявних можливостей, зауважимо, що економічний ризик все ж перебуває на рівні потенціальному доти, доки не буде реалізований суб'єктом через прийняття та виконання управлінських рішень. Тому планування економічного ризику на початковому етапі створення і функціонування підприємства дає змогу ефективно діяти за умов динамічності, спричинених зовнішніми і внутрішніми змінами.

Подальші дослідження доцільно вести у сфері розроблення механізмів та інструментів планування економічних ризиків, кількісного оцінювання ризиків у ході планування, вибору методів оптимізації ризиків, враховуючи різні планові періоди та прийняття управлінських рішень під впливом запланованих та випадкових ризиків у діяльності підприємств.

Література

1. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 188 с.
2. Маршал А. Принципы экономической науки. — Т.2. — М.: Прогресс, 1993. — 351 с.
3. Кейнс Дж.М. Общая 14 теория занятости, процента и денег. — М.: Прогресс, 1978. — 494 с.
4. Нейман Дж., Моргенштерн О. Теория игр и экономическое поведение. — М.: Наука, 1970. — 707 с.
5. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. — М.: Мысль, 1989. — 189 с.
6. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризик в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб./ за ред. А.В. Шегди — К.: Знання, 2008, — 271 с.
7. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. — К.: КНЕУ, 2000. — 292 с.
8. Клименюк М.М. Управление рисками в экономике: навч. посіб. за ред. М.М. Клименюк, І.А. Брижаль. — К.: Просвіт, 2000. — 256 с.
9. Вітлінський В.В., Верченко П.І., Сигал А.В., Наконечний Я.С. Економічний ризик: ігрові моделі: навч. посіб. за ред. В.В. Вітлінського. — К.: КНЕУ, 2002. — 446 с.

УДК 331.101.3

ЗНАЧЕННЯ, РОЛЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ

Гаврилюк А.В.

У статті визначено роль структурних елементів в системі мотиваційного моніторингу, їх взаємозв'язок, важливість процесу формування мотиваційного середовища.